

ตอนที่ 10

2.10 “เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยมีอรัญญิก พ่อขุนรามคำแหงกระทำไอย-
ทานแก่มหาเถรสังฆราช ปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลุก
แต่เมืองศรีธรรมราชมา ในกลางอรัญญิก มีวิหารอันหนึ่ง มนใหญ่สูงงามแก่กม มี
พระอัฐารศอันหนึ่ง ลุกยื่น”

ข้อความระหว่างบรรทัดที่ 27 - 33 นี้ แสดงให้เห็นว่า ทางทิศตะวันตกเมือง
สุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น มีเสนาสนะป่า หรือวัดป่า เป็นที่สถิตของพระมหาเถร
สังฆราช ก็มีปูชนียสถานคือวิหารใหญ่และมีพระอัฐารศ กล้ายกับในกลางเมือง นอก
จากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าการพระศาสนาในกรุงสุโขทัยนั้น ต้องพึ่งพาอาศัยเมืองนครศรีธรรม
ราชอยู่มาก เช่นพระมหาเถรสังฆราชซึ่งเป็นนักปราชญ์เรียนจบพระไตรปิฎก มีความรู้หลัก
นักปราชญ์ยิ่งกว่าภิกษุในกรุงสุโขทัย ก็ได้นิมนต์มาจากนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เพราะนคร-

¹ คุวินัยมุข เล่ม 2 หน้า 49-50

ศรีธรรมราชมีความเจริญทางพระพุทธศาสนามาก่อนกรุงสุโขทัย ดังที่หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ในเรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงกับคำอธิบายว่า “การที่ยกย่องพระภิกษุที่มาจากนครศรีธรรมราชว่า รู้หลักนักปราชญ์ยิ่งกว่าภิกษุสุโขทัยนั้นเป็นความจริง เพราะทางนครศรีธรรมราชและเมืองทั้งหลายในบ້กษุไต่นั้น มีความเจริญมาก่อนภาคเหนือทุกประการโดยที่ทางบ້กษุไต่ได้รับอารยธรรมมาถึง 2 ทาง คืออารยธรรมในทางศิลปวิทยาการได้มาจากศรีวิชัย ซึ่งแผ่จากทางใต้มาสู่ทางเหนือ และอารยธรรมในทางพระพุทธศาสนา แผ่จากนครปฐมลงไปทางใต้ เราทราบกันอยู่แล้วว่าในเมืองเรานั้น พระพุทธศาสนาได้แผ่ไปทางใต้ ก่อนทางเหนือตั้งพันปี ฉะนั้นจึงไม่เป็นการประหลาดอย่างไรเลย ที่ภิกษุนครศรีธรรมราช จะรู้หลักนักปราชญ์ดีกว่าภิกษุทางสุโขทัย” (จารึกพ่อขุนรามคำแหงกับคำอธิบายหน้า 46)

ชื่อที่นำศึกษาในตอนนี้เป็นชื่อ อรัญญิก - โอยทาน - มหาเถร - สังฆราช - บัฏกไตร - หลวก - ปู้ครุ - ลุกแต่ - เมืองศรีธรรมราช - อันหนึ่ง - มน - แกกม - พระอัญญา - รศ - ลุกยีน

(1) อรัญญิก น่าจะให้คำอ่านว่า อไรญิก ดังกล่าวแล้วข้างต้น และคำนี้จะหมายถึง วัดป่ามะม่วง ตามที่กล่าวแล้วในข้อ 2.6 (13)

(2) โอยทาน ถวายทาน กุคำอธิบายในข้อ 2.4 (3)

(3) มหาเถร พระสงฆ์ผู้ใหญ่มีพรรษาแก่ 20 พรรษาขึ้นไป ดังกล่าวแล้วในข้อ 2.9 (5)

(4) สังฆราช เป็นสมณศักดิ์และตำแหน่งสูงสุดในคณะสงฆ์ เรื่องนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ประทานอธิบายไว้ว่า “สมณศักดิ์ในสยามประเทศที่ได้พบหลักฐานเป็นก่อนที่สุด มีในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ 3 ในราชวงศ์พระร่วงครองกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. 1835 ว่า ที่พระนครสุโขทัยมีสังฆราช มีปู้ครุ มีมหาเถระ และเถระ สังฆราช เห็นจะเป็นตำแหน่งสังฆนายกชั้นสูงสุด ตำแหน่ง ปู้ครุ ตรงกับที่เรารู้จักว่า พระครู ในทุกวันนี้เป็นตำแหน่งสังฆนายกครองลงมาจกสังฆราช แต่มหาเถระและเถระที่กล่าวในศิลาจารึกนั้นเห็นจะเป็นแต่หมายควมว่า พระภิกษุซึ่งมีพรรษาอายุและทรงคุณธรรมในทางพระศาสนาเป็นมหาเถระและเถระตามพระวินัยบัญญัติ มิใช่เป็นสมณศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงแต่งตั้ง”

“เหตุใดจึงเรียกตำแหน่งสังฆนายกว่า สังฆราช ว่า ปู่ครู ชื่อนี้มีเค้าที่จะฟัง
 สันนิษฐานได้กัวยศพราหมณ์ ซึ่งปรากฏว่ามีศเป็น พระราชครู และ พระครู (ในครั้ง
 นั้นเห็นจะยังเรียกว่า ปู่ครู อย่างศิลาจารึก) กัวยศพราหมณ์เป็นผู้สั่งสอนแบบแผนประเพณี
 ข้างฝ่ายพระราชอาณาจักร ทั้งแต่เมื่อครั้งขอมยังเป็นใหญ่ในประเทศนี้ เมื่อไทยได้มา
 ปกครองสยามประเทศ ลงมาตั้งราชธานีที่พระนครสุโขทัย เชื่อได้ว่าคติพราหมณ์มีมั่นคงใน
 ที่นั้นมาก่อนแล้ว เมื่อมีพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนามากขึ้น พระเจ้าแผ่นดินทรงเลื่อม
 ไตในพระพุทธศาสนา ทรงพระราชดำริเห็นสมควรจะต้องยกย่องให้สังฆนายกมีศศักดิ์
 ข้าพเจ้าเข้าใจว่าคงจะเอาศพราหมณ์มาเทียบทั้งสังฆราชและปู่ครูโดยลำดับกัน ตำแหน่งสังฆ-
 ราชที่ไม่เรียกว่า พระราชครู จะเป็นเพราะเหตุที่พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้สอนแต่พระธรรมวินัย
 ฝ่ายพระศาสนา ไม่ได้เป็นข้าเฝ้าเข้ารับราชการเหมือนกับพราหมณ์ สังฆนายกมีหน้าที่เฝ้า
 บังคับบัญชาว่ากล่าวพระภิกษุสงฆ์ภริษัท จึงเรียกว่า สังฆราช ทางที่จะเคารพเหตุที่เรียก
 สังฆนายกว่า พระสังฆราช และปู่ครู ข้าพเจ้าคิดเห็นแต่ทางเดียวเท่านั้น”

“ในประเทศสยาม เมื่อพระนครสุโขทัยเป็นราชธานี เห็นจะมีพระสังฆราชมาก
 กว่าองค์เดียว กัวยวิธีปกครองพระราชอาณาจักรในครั้งนั้น หัวเมืองใหญ่ที่ห่างไกลราชธานี
 เป็นเมืองประเทศราชโดยมาก แม้เมืองที่อยู่ใกล้ราชธานีที่เป็นเมืองใหญ่ก็ตั้งเจ้านายในราช
 วงศ์ออกไปครอง อย่างทำนองเจ้าประเทศราช เมืองใหญ่เมือง 1 น่าจะมีพระสังฆราช
 องค์ 1 เป็นสังฆปริณายกของสงฆ์ภริษัทตลอดเขตเมืองนั้น ความที่กล่าวชื่อนี้ มีเค้าเงื่อน
 ปรากฏในทำเนียบชั้นหลัง ยังเรียกเจ้าคณะเมืองว่าพระสังฆราชอยู่หลายเมือง พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนเป็นสังฆปาโมกข์เมื่อในรัชกาลที่ 4 กรุงรัตน-
 โกสินทร์ แต่ส่วนตำแหน่งปู่ครูนั้น เปลี่ยนเรียกเป็นพระครูแต่ในครั้งสุโขทัย ดังจะปรากฏ
 ท่อไปข้างหน้า เชื่อได้แน่ว่าตำแหน่งพระครูเป็นตำแหน่งสังฆนายก รองแต่สังฆราชลงมา
 เมืองใหญ่มีเมืองละหลาย ๆ องค์ ถ้าเป็นเมืองน้อย สังฆปริณายก ก็มีสมณศักดิ์เป็นแต่
 เพียงปู่ครู”

“ฝ่ายคติข้างลังกา เขาก็มีสมณศักดิ์เป็น 2 ชั้น ชั้นสูงเรียกว่า มหาสวามี ชั้น
 รองลงมาเรียก สวามี มิได้เรียกว่า สังฆราชและปู่ครู อย่างในประเทศสยาม ข้าพเจ้าเข้าใจ

¹ คุรุจินกาลสมาธิปกรณ์ หน้า 69 คุรุความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในเมืองไทย 28 และจินกาลสมาธิปกรณ์
 หน้า 116

ใจว่าสมณศักดิ์อย่างลังกาก็ตรงกับในสยามประเทศในสมัยเดียวกันนั้น เพราะมีพยานปรากฏในศิลาจารึกของพระมหาธรรมราชา (ลิไทย) ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าขุนรามคำแหง ได้เสวยราชย์ ณ กรุงสุโขทัย ภายหลังพระเจ้าขุนรามคำแหงประมาณ 70 ปีเศษ เมื่อ พ.ศ. 1904 ได้โปรดให้ราชบุรุษไปอาราธนา “พระมหาสวามีสังฆราช” มาแต่งตั้งกาทวิป การใช้ศัพท์มหาสวามีกับสังฆราชควบกันเช่นนี้ ทำให้เห็นได้ว่าเทียบ 2 ตำแหน่งนั้นตรงกัน” (ตำนานคณะสงฆ์ หน้า 5-7)

(5) ปี่ฎกไตร หมายถึงพระไตรปิฎก คือคัมภีร์สำคัญอันคัมหนึ่งในพระพุทธศาสนา มี 3 คัมภีร์ คือ

1. พระวินัยปิฎก
2. พระสุตตันตปิฎก (พระสุตฺต)
3. พระอภิธรรมปิฎก (พระปรมัตถ์)

ทั้ง 3 คัมภีร์นี้เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคธ เป็นพระพุทธพจน์ที่พระอรหันตสาวกนำสืบต่อกันมาโดยลำดับ ด้วยการประชุมทำสังคายนาครั้งแล้วครั้งเล่าเป็นครั้งแรก ๆ เป็นการสังคายนาและทรงจำกัศมาด้วยมุขปาฐะ คือท่องจำบอกกล่าวกันมาด้วยปากเปล่าต่อมาถึงการสังคายนา¹ ครั้งที่ 4 ซึ่งกระทำขึ้นที่ อาโลกลณะ ในมณฑลประเทศแห่งลังกาทวิป (ประเทศลังกา) เมื่อ พ.ศ. 450 ในรัชสมัยแห่งพระเจ้าวัฏฏคามินี จึงได้จารึกพระไตรปิฎกลงในใบลาน โดยจารเป็นอักษรสิงห์ ทั้งแก่นั้นมาพระไตรปิฎกฉบับใบลานนี้ก็มีการจำลองแพร่หลายไปในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา คือ มอญ พม่า ไทย กัมพูชา และลาว นับแต่การสังคายนาครั้งที่ 4 มาถึงบัดนี้ เป็นเวลากว่า 2000 ปีแล้ว พระไตรปิฎกจึงนับเป็นคัมภีร์ภาษาบาลีที่มีอายุมากที่สุดในโลก

พระไตรปิฎกฉบับใบลานนั้น เข้าใจว่าจะแผ่มาถึงประเทศไทยในสองสมัย กล่าวคือสมัยแรก แผ่มาพร้อมกับลัทธิหินยานอย่างพุกาม กล่าวคือ พระพุทธศาสนาลัทธิหินยานเข้าสู่ประเทศไทยในราว พ.ศ. 1600 เรื่องมีว่า เมื่อราว พ.ศ. 1587 พระเจ้าอนรรุทรมหาราชหรืออินธรมังฉื่อ ได้ทรงปกครองประเทศพุกามและได้ทำการขยายพระราชอาณาเขตให้ไพศาลออกไปอีกเป็นอันมาก ในราว พ.ศ. 1600 การทำสงครามเพื่อขยายอาณาเขตของพระองค์ เป็นเหตุให้พระองค์ได้เมืองสะเทิมเมืองหลวงของประเทศมอญได้เมืองยะไซ และ

ในที่สุดได้ไทยในอาณาจักรล้านนา ซึ่งได้แก่ภาคพายัพ และล้านช้างคือหลวงพระบาง เวียง-
จันทน์ พระพุทธศาสนาลัทธิหินยานอย่างพุกามก็ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยสมัยนี้ด้วย สมัยที่
สอง แม่น้ำพร้อมกับลัทธิลังกาวงศ์ กล่าวคือ พระพุทธศาสนาลัทธินี้เข้ามาสู่ประเทศไทยราว
พ.ศ. 1800 เรื่องมีอยู่ว่า เมื่อ พ.ศ. 1696 พระเจ้าปรีกรมพาทู กษัตริย์ผู้ครองประเทศ
ลังกา ได้ทำสงครามปราบปรามเมืองทมิฬไว้ในพระราชอำนาจแล้ว ก็โปรดให้มีการทำ
สังคายนาพระพุทธศาสนาขึ้นอีกครั้ง 1 และถือกันว่าเป็นการทำสังคายนาครั้งที่ 7 นอกจากนี้
พระเจ้าปรีกรมพาทูยังได้ทรงออกระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับคณะสงฆ์ให้เป็นแบบเดียวกันทั่ว
ทั้งประเทศ เรียกกันว่า ลัทธิลังกาวงศ์ กิจวัตรในทางผลงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของ
ประเทศลังกาดังกล่าวมานี้ ได้เลื่องลือไปถึงต่างประเทศด้วย จึงมีประเทศที่นับถือพระพุท-
ธศาสนาต่าง ๆ เช่น พม่า มอญ ไทย พวกเขินเดินทางไปศึกษาการพระศาสนา ณ ประเทศลังกา
เมื่อได้ศึกษาสำเร็จแล้ว ก็เดินทางกลับมาเผยแผ่ลัทธิศาสนาที่ได้ศึกษามาในประเทศของตน
ต่อไป¹

เรื่องพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาสู่เมืองไทยนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาคำรงราชานุภาพ ได้ทรงวินิจฉัยไว้ว่า “ทรงนี้จะวินิจฉัยเรื่องพระสงฆ์ลังกาวงศ์
มาสู่เมืองไทยแทรกกลางสักหน่อย ค้วยเป็นเรื่องเกี่ยวกับพงศาวดารพม่าในตอนที่กำลังกล่าวมานี้
ชื่อประเทศที่เรียกในพงศาวดารพม่าว่า “เกาะมลายะ” นั้น ตรงกับที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า
MALAY PENINSULAR แปลเป็นภาษาไทยว่า “แหลมมลายู” เป็นแน่ แต่ตามบรรดา
เมืองในแหลมมลายูมีโบราณวัตถุสถานสร้างอย่างแบบลังกาปรากฏอยู่แต่ที่เมืองนครศรีธรรม-
ราชเมืองเดียว คือองค์พระมหาธาตุที่ยังบุษบกกันอยู่ทุกวันนี้เป็นรูปทรงพระสถูปแบบลังกา
ชัดเจน ทั้งมีคำในศิลาจารึกของ “พ่อขุนรามคำแหง” ประกอบว่าพระมหาเถระชั้นสังฆราชา
เจ้าคณะสงฆ์ที่เมืองสุโขทัยในสมัยนั้น ล้วนขึ้นไปจาก “เมืองนครศรีธรรมราช” นอกจากนี้
นั้นยังมีในหนังสือแต่งแต่โบราณก็หลายเรื่อง เช่น เรื่อง “สิงหิงคินิทาน” คำานพระพุทธ
สิงหิงค์เป็นต้น กล่าวยุดีต้องกันว่า เมืองนครศรีธรรมราชเคยเป็นที่ตั้งคณะพระสงฆ์ลังกาวงศ์
และไปมาติดต่อกับเมืองลังกามาก่อน เพราะฉะนั้นถ้าเอาเรื่องทางเมืองไทยประสานกับพง-
ศาวดารพม่า เชื่อได้ว่าพระราหุลเถระ (กับพระสงฆ์ที่เป็นสานุศิษย์) เชิญพระพุทธศาสนา
ลัทธิลังกาวงศ์มายังเมืองไทย และเริ่มแรกมาตั้งที่เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. 1740

¹ ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในเมืองไทย หน้า 29.

ก่อนราชวงศ์พระร่วงตั้งกรุงสุโขทัยประมาณ 50 ปี เวลานั้นเมืองนครศรีธรรมราชยังมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองอยู่เป็นอิสระ มาจนถึงรัชกาลพระเจ้า (พ่อขุน) รามคำแหงมหาราช เมืองนครศรีธรรมราชจึงตกเป็นเมืองประเทศราชขึ้นกรุงสุโขทัย” (เรื่องเที่ยวเมืองพม่า หน้า 341-2)

พระไตรปิฎกที่แผ่มาถึงเมืองไทยสมัยแรกนั้น น่าจะเป็นฉบับที่จารึกเป็นอักษรตัวธรรมที่มีอยู่ทางอาณาจักรลานช้าง-สมัยนั้น ส่วนที่แผ่มาถึงเมืองไทยสมัยที่สองนั้น ชั้นเดิมน่าจะเป็นฉบับอักษรสิงห์พร กรันต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาแผ่ขึ้นมาถึงกรุงสุโขทัยแล้ว น่าจะได้มีการจำลองถ่ายลอกเป็นอักษรขอมตามคตินิยมในสมัยนั้นและนิยมกันเช่นนั้นตลอดมาจนสมัยอยุธยาและต้นสมัยรัตนโกสินทร์นี้

พระไตรปิฎกที่เมืองไทยเราเห็น เพิ่งได้จัดการพิมพ์เป็นเล่มด้วยอักษรไทยเป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ 5 ครั้งที่ 2 ในรัชกาลที่ 7 ซึ่งเรียกว่า “พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ” และครั้งที่ 3 ในรัชกาลปัจจุบันนี้ อันได้แก่พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระไตรปิฎกภาษาบาลีที่พิมพ์เป็นเล่มด้วยอักษรไทยนั้น มี 45 เล่ม คือพระวินัยปิฎก 8 เล่ม (เล่ม 1-8) พระสุตตันตปิฎก 25 เล่ม (เล่ม 9-33) พระอภิธรรมปิฎก 12 เล่ม (เล่ม 33-45) ที่กล่าวถึงในศิลาจารึกว่า “มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร” นั้น หมายถึงเรียนจบพระไตรปิฎกนี้.

(6) หลวก หมายความว่า หลักแหลม, ฉลาด คำนี้ยังใช้พูดกันอยู่ในหมู่คนไทยภาคพายัพจนถึงบัดนี้.

(7) ลุก หมายความว่า จาก, ออกจาก “ลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา” หมายความว่า จากเมืองนครศรีธรรมราช เขาความว่ามาจากเมืองนครศรีธรรมราช คำนี้ยังมีใช้พูดกันอยู่ในหมู่คนไทยชาวอีสานและไทยใหญ่ เช่น มิ่งลูกเมืองโกมาฯ หมายความว่า คุณมาจากเมืองไหน? ในวรรณคดีภาคอีสานก็ปรากฏว่า คำว่า “ลูก” นี้ใช้ในความหมายดังกล่าวนี้ เช่น

เขื่อน	ลูกชาติเขื่อน	หนแห่งโกมา
	เลยเคิมตาม	ไต่หาจอมเจ้า
ซาก	เลยยายถ้อย	ถวายคำเลยเล่า
	ฟ้าช้วนผู้	ธรรม์เหง้าเกี่ยวพัน.

(ท้าวฮุ่ง. หน้า 383)

ในศิลาจารึกหลักที่ 2 ของพระญาติไทย ใช้คำว่า จาก ในความหมายว่า ลูก เช่น “สมเด็จพระมหาสามี จาก แทตึงทพมา...”

(8) เมืองศรีธรรมราช ได้แก่เมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทยในบั้น เมืองนี้ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์เรียกว่า สิริธรรมนคร¹ เมืองนี้มีความสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มาก โดยเป็นศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลัทธิลังกาวงศ์กึ่งกล่าวแล้ว.

(9) พินาร อาการที่ประดิษฐานพระพุทธรูป กุคำอธิบายใน 2.9 (1).

(10) อันหนึ่ง น่าจะให้คำอ่านว่า อันหนึ่ง กุคำอธิบายใน 1.10 (3).

(11) มน โดยปรกติกำนัแปลว่า กลม หรือ สี่เหลี่ยมจัตุรัส ในข้อว่า “มีพินาร อันหนึ่ง มน” นั น่าจะหมายความว่า วิหารนั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กำนัทางภาคอีสานก็มีความหมายดังกล่าวนี้ เช่นเรียกผ้าเช็ดหน้า ซึ่งเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสว่า ผ้ามน หรือแพรมน ในบั้น.

(12) แก่กม หมายความว่า ที่สุด, อย่างยิ่ง. งามแก่กม=งามที่สุด

(13) อัญฐารศ กุคำอธิบายในข้อ 2.9 (2).

(14) ลุกยัน หมายความว่า ประทับยืน, อยู่ในอิริยาบถยืน.